

© del text: Julen Bollain Urbietta, Paula Ericsson Navarro, María González Reyes, Lluís Nadal Dieste, Pablo MM, Nuria Prieto, Rita Rakosnik, Èlia Riudevets, Neus Suñer Torres, Júlia Vergara-Alert, 2020

© de la traducció: Nàdia Grau Andrés, 2020

© de la introducció: David Porcel Dieste, 2020

© del disseny de la coberta: Edu Blasi Rovira, 2020

© d'aquesta edició: Pagès Editors, SL, 2020

C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
 editorial@pageseditors.cat
 www.pageseditors.cat

Primera edició: setembre de 2020

ISBN: 978-84-1303-???-?

DL: L ???-2020

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL
 www.bobala.cat

↵ imprès a **Lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.

Introducció a càrrec de David Porcel Dieste	9
Julen Bollain Urbietta, economista i membre de la Basic Income Earth Network (BIEN)	15
Prefaci	16
No perdem el tren! Ufff... economia. Per on comencem?	18
Paula Ericsson Navarro, periodista	39
Prefaci	40
L'Home Blau que no podia caminar.....	42
María González Reyes, professora de secundària i activista d'Ecològistes en Acció	67
Prefaci	68
Preguntes que no es poden respondre amb un sí o un no... Un diàleg sobre temes ecosocials entre alumnes de 1r de batxillerat	69
Pablo MM, periodista, fill de la Carmen i l'Eduardo.....	93
Prefaci	94
No teniu futur, llevat que lluiteu.....	95

Lluís Nadal Dieste, metge resident de quart any de Medicina	
Familiar i Comunitària	113
Prefaci	114
Pacient per valorar!	116
Núria Prieto, doctora arquitecta i il·lustradora.....	141
Prefaci	142
Quadern de viatge	143
Rita Rakosnik, historiadora de l'art, crítica i comissària independent.....	195
Prefaci	196
Amb A d'Amant	198
Èlia Riudevets, professora de secundària.....	217
Prefaci	218
Pitjor que anar a l'insti era no poder anar-hi. Bon dia!	
Anem posant la càmera, si us plau?	219
Neus Suñer Torres, periodista.....	239
Prefaci	240
Encendre els carrers per treure'ls l'olor de lleixiu	242
Júlia Vergara-Alert, investigadora del grup de coronavirus de l'IRTA-CReSA.....	269
Prefaci	270
Confinats al laboratori	272

Si s'ha de treure algun profit a aquesta pandèmia, és el d'aturar-se i pensar cap on volem anar. En l'esbojarrada carrera per la competència i el rendiment amb prou feines trobem moments per a l'assossec i la reflexió, i si en trobem, de seguida són interromputs per una nova crida a l'ordre. Des de fa unes quantes dècades, especialment amb l'arribada dels gegants de la informació i la comunicació, el món s'ha anat convertint en un poderós velocímetre que, com Saturn amb el seu fill, acaba devorant els cossos i consumint les ànimes. O no són cada vegada més freqüents els trastorns derivats de la hiperactivitat, la hipervelocitat i l'hiperconsum? A la feina, a l'escola, però també en el temps d'oci i esbargiment, fins i tot en el son i el somni, la societat de l'acceleració s'emplena d'individus obcecats per obtenir sempre el millor resultat, de cossos desgastats per buscar el màxim rendiment i ments ex-

tasiades per conquerir la millor marca en una lluita que, en el fons, no hem triat. I mentrestant, amb l'entrada d'escenaris artificials on l'única regla és arribar al capdamunt i de la manera més ràpida, han anat desapareixent l'aventura, el misteri i l'alegria del joc.

En aquesta carrera desenfrenada, i segurament cega, per veure qui és el més ràpid a complir els nivells que se'ns exigeix, hem oblidat el més important amb què comptem, allò sense el qual no faríem camí: parar-nos i escoltar-nos a nosaltres mateixos i, potser, preguntar-nos «Realment és aquest el món que volem?» Si durant els anys gloriosos de la Il·lustració el lema que va animar homes i dones a sortir de la seva ignorància va ser el celebèrrim «atreveix-te a pensar», promulgat pel filòsof Immanuel Kant, ara, en un esforç col·lectiu per donar un nou gir a la història, proposem invertir els termes i «pensar a atrevir-nos». Atrevir-nos a pensar, però també a imaginar, a desitjar, a construir nous mons en ocasió de la sensació tan compartida que així no podem continuar. Ha arribat el moment de recuperar la figura del «nosaltres» davant del narcisista «jo» modern, de parar a pensar-*nos* i decidir, conjuntament, el món que volem.

I a quin món hem arribat perquè vulguem construir-ne un altre? Ens ha donat motius per seguir abraçant-lo o, al contrari, ha suscitat tant d'espant que ja en recelem? Podrem les joves generacions salvar els problemes que asfixien els nostres adults o, com ells, estarem ja prou contagiats per no poder tenir noves esperances? Sens dubte, el lector té entre les mans un llibre de relats, reflexions i experiències explicats per joves científics i humanistes que, havent viscut l'horror de

la pandèmia des de llocs decisius donen encara fe de reserves d'energia amb què abrigar el món d'esperança i il·lusió. Recordant Otto Neurath, «som com mariners que en alta mar han de reconstruir el vaixell fent servir les mateixes fustes velles amb què va ser construït». Cada relat, explicat amb el rigor que exigeix el llenguatge científic, però, també, amb l'amenitat que acompanya la vida d'aquests joves navegants, obrirà una nova finestra des d'on treure el cap i, evidentment, obrir-se pas a territoris inexplorats.

Però quin món és el que tenim per voler obrir noves finestres? Com es posa de manifest cada vegada que les forces de la natura arremeten contra la història destruint totes aquelles conquestes que creïem il·lusament salvaguardades, el món que tenim és un món encara contagiats de la primera *hybris* que des de l'antiguitat condueix Occident cap a la degeneració i la sobreexplotació. Ens referim a la desmesura de qui es veu per sobre dels altres i de la natura i s'atorga, no sense autoritarisme, el dret a pensar que tot el que s'estén al seu voltant obeeix les lleis del càlcul i de la raó. Després de més de dos mil anys d'història, encara entre les il·lusions de la nostra època hi ha la de considerar que els accidents tenen lloc per errors calculables, siguin provocats per una fallada en la maquinària o de qui la pilota. I així ens ho ha explicat la història del *Titanic* i del seu enfonsament, símbol esplendorós de tot un optimisme tecnològic que es va convertir en una catàstrofe. Tanmateix, el que s'escamoteja a qui no veu el costat ombrívol de les coses, el verí dissolt al got, el rovell al metall, és que els accidents són conseqüència de lesions que van tenir lloc molt abans. L'error, que ara en temps pandèmics torna a aflorar, no ha estat no albirar l'iceberg, sinó pensar que

el *Titanic* podria travessar icebergs. No és un error individual, sinó d'època. No és un error de càlcul, sinó de credo.

Cadascun dels treballs que aquí es publiquen, des de l'experiència i l'entusiasme de qui els escriu, i a la llum dels efectes tan devastadors d'aquesta pandèmia, reconeix amb urgència la importància de revisar aquella història i mirar el món amb més humilitat, prudència i justícia. Una de les grans limitacions de la nostra herència moderna és *no* haver advertit que junt amb la raó instrumental hi ha el «cor», i, amb ell, tot un traçat de camins amb què combregar amb infinitat d'idees, projectes i maneres de sentir de què aquella no pot tenir notícia. Pel «cor» també es coneix, fins al punt que, com recorda sant Agustí, no s'estima el que es coneix, sinó que *es coneix el que s'estima*. Serà aquesta pandèmia l'ocasió per prendre consciència de l'error de mirar-nos amb ulls de gegants? Ens servirà per reparar en l'*hybris* i deixar que l'amor il·lumini la nostra relació amb els altres? O seguirem creient-nos déus i dimonis en aquesta lluita per l'apropiació, la competència i la destrucció del planeta?

Si hi ha alguna cosa per la qual lluitar, és perquè aquesta pandèmia global serveixi per retrobar-nos a la casa comuna de la mare natura i, així, preparar-nos per vetllar junts per la cura dels nostres semblants. Va sent hora d'examinar l'origen dels errors de la nostra herència cultural amb l'esperança, com diria Hölderlin, «de veure créixer el que salva allí on hi ha el perill». I en virtut d'aquest descobriment relançar una educació que, per sobre de tot, desplaçant el rendiment i l'explotació com a ideals regulatius, eduqui amb la mirada posada en la persona i els seus desitjos de felicitat. La conseqüència d'assumir aquest

viratge en el punt de mira bé podria ser plantejar, d'una vegada, una educació que no busqui la conquesta i la perfecció sinó la veritat i la prudència.

Escoltarem aleshores aquestes veus joves representatives de moviments que, com l'ecologisme, el feminisme o l'indigenisme de les últimes dècades, tantes vegades han estat silenciats en la carrera per la conquesta i el poder. Des d'una perspectiva multidisciplinària donem pas ja a aquest conjunt d'estudis fets amb prou rigor i autonomia per començar a construir, a partir d'aquests estudis, noves estratègies i plans de vida en la nova era postpandèmica. Del que es tracta, com veurà el lector en passar les pàgines, no és d'arribar a absoluts ni a veritats universals, sinó, amb actitud humil i vigilant, de cuidar i construir camins que ens previnguin d'errors passats i aplanin el terreny per a un món molt més proper i hospitalari que el que ja deixem enrere.

DAVID PORCEL DIESTE

Julen Bollain Urbieta

Economista i membre de la Basic Income Earth Network (BIEN)

Pagès editors

Què voleu que us digui? Tinc 30 anys i no soc tan vell. Segurament, si hagués escrit sobre les cerveses que vaig fer a París el juliol de 2020 podríem entendre'ns millor que parlant d'economia. O sobre l'any que vaig passar d'Erasmus a Brussel·les i les festes boges que muntàvem. A veure, també vaig haver d'estudiar molt. No tot és gresca en aquesta vida. Encara recordo l'any que vaig passar gairebé tancat a la biblioteca quan vaig posar el cap a Oxford per fer el màster. Sort que salvàvem la setmana sortint a fer una volta amb els amics els divendres! Però bé, com en tot, en l'equilibri hi ha la virtut. Una mica d'això i una mica d'allò. Per això, potser més interessant fins i tot podria ser parlar d'economia mentre prenem alguna cosa. Què? No? Bah, segur que com que el món és tan gran ni ens trobem.

Així que el millor serà que deixi aquestes línies en què intento explicar-vos com hem arribat fins aquí i com una economia responsable amb les persones i amb el planeta podria ajudar-nos a sortir-ne millor i més cohesionats com a societat.

Ah, per cert! Que ni m'he presentat. Sembla que ens coneixem de tota la vida, he, he. Em dic Julen Bollain i soc economista. També he fet els primers passos en la política institucional (vaig ser parlamentari durant quatre anys al Parlament basc) i ara intento investigar sobre com podem aconseguir una societat més justa que permeti fer front als reptes del segle XXI. No és fàcil, però la veritat és que és guai fer el que estigui a les teves mans per aconseguir un món millor i deixar un lloc més amable on viure a les generacions que han de venir. Que, ara que parlo de generacions, jo soc mil·lennista i realment no

està malament. Què tal us porteu a la generació Z? Ja m'ho explicareu. De moment, us deixo unes petites pinzellades que espero que llegiu a gust. I, si us han «obligat» a llegir aquest llibre, intenteu gaudir-ne i segur que apreneu alguna cosa que us pugui servir a la vida.

NO PERDEM EL TREN!

Uff... economia. Per on comencem?

Bé, el primer és preguntar-nos com hem arribat fins a la forma en què avui dia coneixem l'economia. Per això és imprescindible entendre que des de fa cinc-cents anys l'economia d'un país no es pot entendre de manera aïllada. Des del segle XVI van començar a crear-se a poc a poc relacions entre les diferents regions mundialment. Al principi, aquestes relacions es feien a través de formes violentes com poden ser el colonialisme o l'esclavitud. Més endavant aquestes formes violentes van anar desapareixent (en teoria, almenys) alhora que augmentava la integració entre els diferents països, i va arribar a la seva màxima cota als anys 1990-2020 durant l'època actual.

Actualment, la globalització va encara més enllà de l'economia. Des del 1980 la globalització s'entén com un fenomen que, sobretot, accelera i permet que es compri i es vengui a

l'estranger. És a dir, que les empreses i els mercats sobrepassen les fronteres nacionals i assoleixen una dimensió mundial. Però com hem arribat a aquest punt?

Això s'ha aconseguit, bàsicament, perquè la gran majoria dels països mundialment i grans institucions econòmiques internacionals han facilitat que els béns (llibres, arròs, sabatilles, mòbils, retoladors...) i serveis (doctors, perruquers i perruqueres, actors, músics...) que s'ofereixen des d'un país puguin viatjar lliurement a qualsevol altra part del món. Probablement, ni els vostres telèfons mòbils ni la roba que porteu posada estiguin fabricats al vostre país. Però és que, a més, estic segur que escolteu música que s'ha creat en altres parts del món, veieu en directe competicions esportives d'altres països o feu servir Netflix o Amazon Video per veure sèries d'altres parts del món. I això, per bé i per mal, és el que entenem com a globalització al segle XXI.

Aquesta gran interdependència entre les diferents economies té com a conseqüència que una crisi que pugui originar-se en un país a milers de quilòmetres del nostre tingui un impacte directe en el nostre model socioeconòmic i que el contagi, com més gran sigui la dependència, sigui més ràpid.

Però una crisi que tingui origen en un altre continent per què ens afecta a nosaltres?

La millor manera de respondre aquesta pregunta és posant un exemple: la crisi econòmica de l'any 2008 (també coneguda com a Gran Recessió). La Gran Recessió té el seu origen als Estats Units i, tot i que l'any 2007 ja sentíem que arribava, va explotar l'any 2008 després de la fallida (no poder pagar

els seus deutes) del gran banc estatunidenc Lehman Brothers. Tanmateix, per veure per què es va iniciar hem de mirar enrere, com a mínim, fins als anys 2000. En aquesta època, la major part dels governs mundialment van apostar per abaixades d'impostos i per una cada vegada més gran desregulació dels mercats. Això que sembla tan difícil d'entendre bàsicament vol dir que els governs traurien tota mena de barreres per poder vendre a qualsevol part del món. Imaginem-nos una pista d'atletisme. Si enmig de la pista tinc moltes tanques, se'm farà més complicat fer-hi una volta sencera. Tanmateix, si eliminem aquestes tanques (com van fer els governs), serà molt més senzill i em cansaré menys de fer-hi la volta sencera.

A més, també es va apostar fortament per abaixar els interessos per satisfer l'oferta d'un mercat immobiliari que creixia sense parar. El juny de 2002, l'aleshores president dels Estats Units, George W. Bush, va dir que «el fet de ser amo de casa és part integral del somni americà» i immediatament després la Reserva Federal (el banc central dels Estats Units) va abaixar les taxes d'interès d'un 6% a un 1%. Què vol dir això? Molt senzill. Si abans els bancs et prestaven 10.000 €, tu els havies de tornar 10.600 €. Però si la taxa d'interès baixa a l'1%, tu només hauràs de tornar-li 10.100 €. D'aquesta manera, es facilitava que els 8.000 bancs i agents hipotecaris que hi havia als Estats Units iniciessin una agressiva expansió del crèdit hipotecari. Els bancs van començar a prestar diners a tota mena de persones sense que aquestes persones estiguessin en condicions adequades per poder tornar-los (gent en situació de pobresa, persones a l'atur, persones sense ingressos...). Aquests crèdits es van anomenar «hipoteques subprime» (crèdits que tenien una alta probabilitat de no ser tornats).

Aquest fet de prestar diners a tothom va tenir una conseqüència claríssima. Moltíssima gent no va poder tornar al banc els diners que li havia prestat. En el moment que aquestes famílies no podien fer front als seus pagaments, els bancs, que havien basat gran part del seu negoci en aquestes hipoteques, van començar a tenir pèrdues milionàries i va esclatar el que es va anomenar la «bombolla immobiliària». S'havia especulat amb el valor dels habitatges i els habitatges, realment, no valien els diners pels quals s'havien comprat.

Imaginem-vos que una família compra l'any 2005 una casa per 200.000 €. Per pagar la casa, com que no tenen els diners necessaris, demanen al banc que els presti 150.000 € (i ells pagaran 50.000 € que tenen estalviats). El banc els diu que no hi ha cap problema i que hauran de tornar-li 6.200 € l'any durant vint-i-cinc anys (en total, 155.000 €). L'any 2008 aquesta família ja ha tornat 18.600 € al banc però encara li queden per tornar 136.400 €. Com hem dit anteriorment, l'any 2008 esclata la crisi i li diuen a la família que els han enganyat i que aquesta casa en realitat no val 200.000 €, sinó 80.000 €. A més, ja no tenen recursos per seguir tornant els diners al banc, per la qual cosa el banc els diu que es queden casa seva i que han d'anar a viure al carrer o a casa d'algun conegut o familiar.

Quin és el resultat? Tenim una família vivint al carrer i un banc que, en lloc de recuperar els 155.000 €, es troba amb 18.600 € que els han tornat ja i una casa que està valorada en 80.000 €. Per tant, té pèrdues. Quan multipliquem aquest problema per moltíssimes famílies esclata una crisi que va dei-

jar pèrdues milionàries per als bancs però, sobretot, unes gravíssimes conseqüències socials.

El pànic quan el setembre de 2008 fa fallida Lehman Brothers es va estendre per tot el món immediatament. Havia caigut una entitat que era considerada «massa gran per caure». La crisi econòmica havia començat.

En el cas d'Espanya, el motor del creixement s'havia sustentat en un desproporcionat sector de la construcció (fabricació i venda d'habitatges) íntimament lligat al desenvolupament del turisme. El fet que el motor de creixement econòmic de l'Estat espanyol es basés durant més d'una dècada en la construcció i en el turisme té com a resultat que, una vegada esclata la crisi, Espanya es trobi en una situació extremament greu. La taxa d'atur va superar el 25 %, els estalvis que tenien les persones es van situar en mínims i el turisme tampoc arribava perquè tots els països occidentals també es trobaven immersos en la crisi. Mai crec que puguem oblidar els drames personals i familiars que es van viure al llarg dels anys següents a Espanya.

La cosa es va posar lletja, sí. Molta gent ho va passar, i encara ho continua passant, molt malament. Quines solucions van plantejar els governs?

Just el contrari del que s'hauria d'haver fet. De fet, fins i tot els qui van prendre aquelles decisions avui dia diuen que van ser errònies. I és que la resposta que els governs van donar a la crisi va fer que les conseqüències les paguessin les classes socials més dèbils.

Es van tirar endavant, obligats per la Unió Europea, polítiques de contenció de la despesa. És a dir, es van fer retallades als eixos més importants de l'estat del benestar com poden ser la sanitat, l'educació o les pensions. Arran d'aquestes polítiques d'austeritat els serveis públics van quedar greument danysats. I, encara que sembli increïble, mentre matxucaven els serveis públics es van fer servir enormes quantitats de diners per salvar els grans bancs que després de la punxada de la bombolla immobiliària i els consegüents impagaments tenien pocs diners i moltes cases.

Aquestes polítiques, a Espanya, van tenir com a conseqüència un gran augment en la taxa d'atur (que l'any 2013 va arribar fins al 25,8 % i fins al 41,6 % entre les persones joves) i en les taxes de pobresa i exclusió social (22,2 % l'any 2014). Però, a més, la reforma laboral que es va portar a terme l'any 2012 i que va ser reclamada per alguns organismes internacionals i pels empresaris va tenir com a resultat la liberalització del mercat laboral i l'abaratiment dels acomiadaments. D'aquesta manera, el mercat de treball es va desestabilitzar i es va precaritzar enormement, es va incrementar la contractació temporal i es van reduir els salaris de treballadors i treballadores (conseqüència que encara avui pateixen milions de treballadors i treballadores).

Aquesta opció política d'afrontar la crisi mitjançant retallades també va tenir com a conseqüència que, si bé abans de la crisi els nivells de desigualtat de renda i riquesa entre rics i pobres ja eren molt importants, la bretxa es fes encara més gran.